

A SZÓALKOTÁS RITKÁBB MÓDJAI

8. osztály

A SZÓALKOTÁS MÓDJAI

Szóképzés

Névszóképzés

Igeképzés

Szóösszetétel

Alárendelő

Mellérendelő

Ritkább szóalkotási módok

Mozaikszók

Szóelvonás

Szórövidülés

A MOZAIKSZÓ-ALKOTÁS

- A 19.században terjedt el, de valódi fénykorát a 20. század jelentette.
- A mai napig világszerte elterjedt.
- A rövidítésekre emlékeztetnek.
- Létrejöttük oka: a terpeszkedő, hosszadalmas, több szóból álló tulajdonnevek és köznévi alakulatok egyszerűsítése.
- A mozaikszók elsősorban az egyesületek, szervezetek hosszadalmas nevének rövidítésével és önálló szóként való írásával, ejtésével jönnek létre.

A MOZAIKSZÓK LEHETNEK:

1. Betűszók

Csak a nevek kezdőbetűiből keletkeznek.

PI. ENSZ → **E**gyesült **N**emzetek **S**zervezete

vb → **v**ilág**b**ajnokság

MÁV → **M**agyar **Á**llam**v**asutak

2. Szóösszevonás

A többtagú nevek szó eleji betűcsoportjainak (gyakran első szótagjának) összekapcsolásával jönnek létre.

Pl. külker → **külker**eskedelem

VaMaDisz → **Vaj**dasági **Magyar Diák**szövetség

viszlát → **visz**ontlátásra

FELADAT (TANKÖNYV 136. OLDAL)

- Válogasd ki a mozaikszók közül a betűszókat és a szóösszevonásokat!

Magyar Szó >MSzó

Magyar Légiközlekedési Vállalat > Malév

Hungarológiai Közlemények >HK

Ferencvárosi Torna Club > FTC

gyermekgondozási segély > gyes

végrehajtó bizottság >vb

Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferencia > VMTDK

Magyar Testgyakorlók Köre > MTK

Tiszavidék > Tv

Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács > VMAT

Vajdasági Magyar Diákszövetség > VaMaDisz

Amerikai-Magyar Tisztító Kft. > Ametiszt

Tudományos Végrehajtó Tanács >TVT

MEGOLDÁS

Szóösszevonás:

Magyar **Szó** >MSzó

gyermekgondozási **s**egély > gy^es

Vajdasági **Ma**gyar **Diáksz**övetség > VaMaDisz

Amerikai-Magyar **Tisztító** Kft. > Ametiszt

Magyar **Lé**giközlekedési **V**állalat > Malév

- Betűszók

Hungarológiai **K**özlemények >HK

Ferencvárosi **T**orna **C**lub > FTC

végrehajtó **b**izottság >vb

Vajdasági **M**agyar **T**udományos **D**iákköri **K**onferencia
> VMTDK

Magyar **T**estgyakorlók **K**öre > MTK

Vajdasági **M**agyar **A**kadémiai **T**anács > VMAT

Tudományos **V**égrehajtó **T**anács >TVT

Tiszav**i**dék > Tv

3. Egyéb mozaikszók

A többtagú névből teljes szavak maradnak meg, amelyek tájékoztatnak az elemek tevékenységéről, termékről.

Pl. Földgép → Földmunkát Gépesítő Vállalat

TOLDALÉKOLÁS

Betűszók és szóösszevonások:

Tulajdonnévi → kötőjellel toldalékoljuk

Pl. ENSZ-ben, OTP-hez

Köznévi → betűzve ejtendő → kötőjellel toldalékoljuk

Pl. tsz-szel, tbc-s

→ összeolvashatók → kötőjel nélkül toldalékoljuk

Pl. téesszel, tébécés

Ha utótagot kap a tulajdonnévi szóösszevonás vagy betűszó, azt kötőjellel kapcsoljuk hozzá Pl. OTP-kölcsön

A közszoói szóösszevonásokkal az utótagot egybeírjuk. Pl. tébécészakorvos

SZÓELVONÁS

Szóelvonás során a képzettnek hitt vagy tévesen tagolt szóból következtetünk ki egy addig nem létező szót.

Az újonnan alkotott szó szófaja gyakran különbözik az elvonás előtti alak szófajától.

A nyelvújítás korában tudatosan lakottak így új szavakat.

Pl. kapál → kapa

csendes → csend

sétál → séta

gyógykezelés > gyógykezel

bérelszámoló > bérelszámol

nagytakarítás > nagytakarít

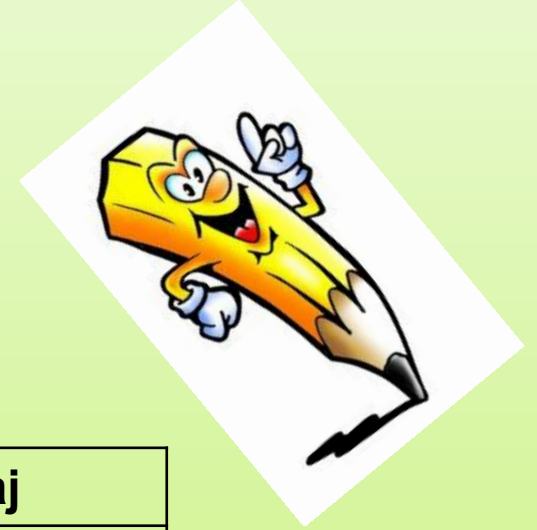
távvezérlés > távvezérel

gyomírtás > gyomírt

FELADATOK

Tankönyv 139. oldal 3. feladat

Szófaj			Szófaj
főnév	gyorsírás >	gyorsír	ige
	kóborol >		
	dacos >		
	csendes >		
	tapsol >		
	romlik >		
	esküszik >		

Szófaj			Szófaj
főnév	gyorsírás >	gyorsír	ige
ige	kóborol >	kóbor	melléknév
melléknév	dacos >	dac	főnév
melléknév	csendes >	csend	főnév
ige	tapsol >	taps	főnév
ige	romlik >	rom	főnév
ige	esküszik >	eskü	főnév

SZÓRÖVIDÜLÉS

Oka: a kommunikáló felek rövidezségre törekvése

Célja: a túl hosszú szavakat rövidebbé, egyszerűbbé tenni.

A nyelvújítás korának divatos módja volt.

Pl. diadalom → diadal

árnyék → árny

talán → tán

köszönöm → kösz

Fagylalt → fagy*i*

Nadrág → naci

Nem maradnak tőszók leggyakrabban a rövidítések, hanem kicsinyítő képzőket vesznek fel.

Fontos!

Óvatosan kell használni a rövidítéseket, mert a túlzott használatuk egyhangúvá, kényeskedővé teszi a beszédünket.

EGYÉB RITKÁN HASZNÁLT SZÓALKOTÁSI MÓDOK

○ Szóhasadás

Amikor valamely szó alakváltozatai eltérő jelentésű önálló szavakká fejlődnek.

Cseléd – család

Gondatlan-gondtalan

Szarv- szaru

Förgeteg- forgatag

Kever-kavar

○ Szóvegyülés

Két különböző szó elemei többször is keverednek egymással.

Szóalakvegyülés esetében a rokon értelmű szavak keverednek egymással.

Ordít + kiabál = ordibál

Csupa + kopasz = csupasz

Csokor + bokréta = csokréta

- **Népetimológia** (szóértelmesítés)

Amikor egy szokatlan, számunkra idegen szót már meglevő, ismert szóhoz tesszük hasonlónvá.

Lucerna – lócerna

Karakatna (török szó, „fekete madár”) – kárókatona

Potvrda - potverda

- **A tulajdonnevek köznevesülése**

Ennek során egyes találmányok, ruhadarabok, mértékegységek a nevüket a feltalálójukról, viselőjükről, elterjesztőjükről esetleg származási helyükről kapták.

Garbó (ruhadarab) – Greta Garbo

Zserbó (sütemény) – Gerbeaud Emil (francia cukrász)

GYAKOROLJUNK!

- Mi a rövid alakja a szavaknak?

Szabadság

Figyelj

Zacskó

Talán

Unalmas

Matematika

Tulajdonos

Megoldás

Szabadság → **szabi**

Figyelj → **figyi, figyu**

Zacskó → **zacsi**

Talán → **tán**

Unalmas → **uncsi**

Matematika → **matek**

Tulajdonos → **tulaj**

Keresd a párját!

BL

Egyesült Nemzetek Szervezet

GYSEV

Közlekedésrendészeti Szabályok

Malév

Magyar Államvasutak

MÁV

Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút

ENSZ

Bajnokok Ligája

KRESZ

Magyar Légiközlekedési Vállalat

Megoldás

- BL - Bajnokok Ligája
- GYSEV - Győr-Sopron-Ebenfurti Vasút
- Malév - Magyar Légiközlekedési Vállalat
- MÁV - Magyar Államvasutak
- ENSZ - Egyesült Nemzetek Szervezet
- KRESZ - Közlekedésrendészeti Szabályok

- o Milyen új szavak keletkeznek a szavak összevonásával?

Citrom + narancs

levegő + ég

Cső + orr

Motor + hotel

Gyújtó + fa

Híg + anyag

Könnyű +elméjű

o Megoldás:

Citrom + narancs = citrancs

levegő + ég = lég

Cső + orr = csőr

Motor + hotel = motel

Gyújtó + fa = gyufa

Híg + anyag = higany

Könnyű + elméjű = könnyelmű

ÖSSZEFOGLALÁS

A szóalkotás gyakori módjai:

- Szóképzés
- Szóösszetétel

A szóalkotás ritkább módjai:

- ❖ Mozaikszó – alkotás (betűszók, szóösszevonás, egyéb mozaikszók)
- ❖ Szóelvonás
- ❖ Szórövidülés

Köszönöm, hogy velem tartottál!

